

Sedan devalveringen för några år sedan är Sverige inte lika dyrt för tyska turister, och många som är trötta på trängsel eller semesterliv på en badstrand, har funnit att man kan köpa övergivna skogstorp på rimligt avstånd från t.ex. Berlin. Kanske trodde och hoppades de att de skulle bli väl mottagna, men det har de tydligen inte alltid blivit, för gamla fördomar om högljudda tyskar lever kvar, åtminstone i Kalmartrakten, om man ska tro boken.

Varför förekommer det relativt ofta okända svenska författare i tyska antologier? Vill de svenska förlagen sälja "sina" kända författare för dyrt? Detta diskuteras inte i den här boken, men frågan infinner sig när man ser namn som inte känns särskilt bekanta. Marianne Fredriksson är en känd svensk författare som har haft stor framgång utomlands. Nu i höst har hennes romaner om *Hannas döttrar* resp. *Simon* legat tvåa och trea på den tyska tio-i-topp-listan – samtidigt. Lars Gustafsson, som kritiserar den svenska normaliteten och självmedvetandet, är förvisso inte okänd. Han har dessutom haft turen att bli introducerad och översatt av Hans Magnus Enzensberger, som har gjort mycket för att sprida kunskap om Sverige i Tyskland.

Bruno Kreisky m.fl. tyskspråkiga flyktingar talade ofta om hur tacksamma de var för att de fick en tillflyktsort i Sverige. Men alla fick inte samma goda mottagande utan hamnade i interneringsläger, där behandlingen inte alltid var särskilt human.

Uppenbarligen är det så att man i Tyskland vill leva i tron att vi är ett folk som lever nära naturen. "Der Nordlandfahrer" förväntar sig exotiska inslag, en älg, en ren eller några samer. Och de anser Sverige vara ett homogent land, ingen större skillnad mellan skåningar, västerbottningar eller gotlänningar, medan Tyskland däremot är ett konglomerat av olika etniska, språkliga och kulturella identiteter.

Margareta Tellenbach, Bjärred

Sundsvall-Tilbury t.o.r. En norsk reiseskildring fra et epokskifte i svensk sjöfart. Text: Simen Lunøe Pihl. Foto: Gunnel Ilonen. Sjöhistoriska museet, Stockholm 1998. 168 s. ill. ISBN 91-85268-72-0.

Sjöhistoriska museet fortsätter att ge ut skildringar av livet ombord. 1997 gällde det kusttankern "Engelsberg", som fraktar olja till olika depåer längs Nordens kuster. Här gäller det m/s "Holmsund", som fraktat

skogsprodukter till hamnstäder i Europa under 30 år. 1996 gjorde hon emellertid sin sista resa på den gamla traden och ersattes av det tekniskt mer avancerade fartyget m/s "Obbola".

Författaren till boken var utsänd av museet tillsammans med fotografen för att dokumentera besättningsmännens liv och arbete på däck, i maskin och på bryggan.

Frågan kring vilken det mesta rör sig är *hur* besättningsmedlemmarna upplevde denna omställning, "epokskiftet".

Boken är nr 36 i Sjöhistoriska museets rapportserie och utgör således ännu ett led i dess utforskning av samtida svensk sjöfart inom ramen för samarbetsorganet Samdok. Museets chef Anders Björklund skriver i sitt förord, att tack vare de utsända forskarna har museets arkiv försetts med nytt källmaterial samtidigt som det tagit aktiv del i de maritima näringarnas och samhällets förändringar. Även från samhällets sida säger han sig ha funnit bevis på intresse för att bevara kunskap om sådant som är på utgång.

Ledaren för projektet Simen Lunøe Pihl, har skrivit bokens löptext på norska medan citaten återges på svenska – en flerspråkighet, vilken han tycker ansluter till förhållanden som råder ombord.

Kapitlet "Hverdag og høytid fra Sundsvall til Tilbury", är välfunnet med kombinationen av iakttagelser om livet ombord varvat med direktrapporter sådana som "Gotland i sikte", "Opp Themsen til Tilbury", allteftersom fartyget avancerar på sin fasta route.

Kapitlet med karakteriseringen av de olika yrkeskategorierna såsom däckspojke, matros och båtsman m.fl. är kunskapsrikt, särskilt som många traditionella sjömansjobb försvinner på de nyaste fartygen. Markant är också att klyftan mellan befäl och manskap inte längre är djup. Fr.o.m. 1970-talet började den minska: "Jag blev helt förvånad, när jag kom ombord här och alla kallade varandra vid förnamn bara", berättar t.ex. en besättningsmedlem. Han blev också häpen över alla datorer och bildskärmar, på ro/ro fartyget "Obbola", placerade på bryggan, i kontor och kontrollrum.

I min förra recension av den inledningsvis nämnda boken skrev jag, att jag saknade en sammanfattning. Det gör jag också här. På sätt och vis tycker jag mig se en kontinuitet redan från 1982, då Anders Björklund i inledningen till sin avhandling visade, hur förändringar, tekniska och organisatoriska, påverkat arbete och samvaro i Göteborgs hamn, men samtidigt också framhöll, att allt fältarbete, all observation och all dokumen-

tation även behöver avrundas med en analys, den han den gången benämnde ”strategi för gemenskap och motstånd” med hamnarbetarens olika världar, arbetets, familjens och fritidens. Jag önskar m.a.o. nästa gång något sådant – i viss mån som en motverkan mot ytlighet.

Allan T. Nilson, Göteborg

Nils Ahlberg: *Stadens mönster – de historiska kartorna berättar*. Riksantikvarieämbetets förlag, Stockholm 1998. 139 s., ill. ISBN 91-7209-092-8.

Jan af Geijerstam: *Miljön som minne – att göra historien levande i kulturlandskapet*. Riksantikvarieämbetets förlag, Stockholm 1998. 140 s., ill. ISBN 91-7209-062-6.

De kulturhistoriska värden som fastställts för de svenska städerna har ofta sin grund i omfattande analyser av stadsbyggandets utveckling. Stadens mönster återspeglar både politiska avsikter, funktionella förhållanden och sociala villkor under olika tider. Genom att låta de historiska kartorna berätta kan man avtäckta sådana mönster och skapa förståelse för utvecklingen i städerna. Förste antikvarie Nils Ahlberg har beskrivit några olika sätt att bedriva kartstudier och visat hur de kan användas för att ”läsa staden” och upptäcka dess värden.

Boken innehåller främst en översiktlig genomgång av hur de svenska städerna fått sin form. Beskrivningen tar fasta på den planhistoriska utvecklingen och sträcker sig från den medeltida stadens oregelbundna planmönster till funktionalismens öppna stadsbyggande. Även miljonprogrammets områden berörs helt kort,

men bokens kartmetoder är främst avpassade för innerstadsområden, varför 1900-talets förortsområden inte behandlas närmare. En illustrativ genomgång av hur kulturvärden kan uttryckas i kartform visar också vari dessa består.

I ett avslutande kapitel tjänar Visby som exempel på hur man med hjälp av kartstudier relativt snabbt kan få fram åtminstone en schematisk bild av stadsutvecklingen.

Förutom det väldisponerade metodologiska innehållet är detta också en mycket vacker bok, illustrerad med ett rikt urval äldre stadskartor.

Under 1990-talet håller en ny museologi på att ta form. I denna står levandegjorda kulturmiljöer, där besökaren får delta och göra saker själv i fokus. Tanken på ett gemensamt kulturarv har fått lämna plats åt ett som tar fasta på mångfald och olikheter, beroende på sådant som kön, klass och etnicitet. Vi har upptäckt att bilden av det förflutna säger lika mycket om oss själva och vår egen samtid som om den tid vi vill skildra.

Länsmuseernas publik- och profilprojekt tog initiativ till boken *Miljön som minne* i vilken journalisten af Geijerstam sammanfattar några erfarenheter från kulturmiljövårdens och levandegörandets värld. Flera av landets mer namnkunniga kulturarvsplatser presenteras och krönikespel, tidsvandringar och dramatiserade visningar är bara några av de former av tillgängliggörande som beskrivs. Det har blivit en idérik sammanställning som manar till fortsatta diskussioner. Här ställs inte bara frågor kring natur och kultur som minne, utan framför allt om vilka olika tolkningar man kan göra av samma ort, samma landskap och av det som till synes var samma historia. Bokens språk levandegör i sig de platser den berättar om.

Birgitta Svensson, Lund